

Narva ajalehes *Uusleht* 1915 ilmunud asuniku Johan Pihlaka (1861–1915) mõtisklus väljarännanud asunike ja kodueestlaste teemal. Ilmus kuu aega enne Pihlakas surma. *Sama kirjutis pisut teistsugusel kujul* oli varem ilmunud ajalehes *Perekonnaleht* (nr. 38), 1914, lk. 269. Aitäh bibliograafilise abi eest Merike Kiipusele ja Helje Laasile kirjandusmuuseumist. Digiteeris A. Aule, kirjavaiis muutmata.

Uusleht (nr. 263), 18. november 1915, lk. 2

Kodumaale

Joh. Pihlakas.

Nagu elustaw päikesekiir pilwede wahelt ärkab hinges tihti kustumata mälestus kadunud aegadest, kus kord kodumaa kaisus kaelandjaks kaswasin. Enne kui aegade muusa Klio mulle päewade lõngadest surnulina kudumise lõpetab ja igawene uni silmad kinni surub, tahaksin weel sulle, kallim kasukoht kodumaa, oma tundeid tunnistada — tahaksin jutustada, mis mu süda kauase lahusolemise järele sind waatama tulles ja jälle ära lahkudes tundis, ja sulle oma südame ülemat laulu laulda.

Kus on siis mu kodumaa? Kas seal kus wete-ema Wolga woodusi weeretab, wõi ehk Suhumi suurepäralises looduses, kus kuulsad Kaukasia mäede-kangelased endi igawese lumega kroonitud päid taewa Isa tareni tõstawad? Kas niisama kuulsaks kiidetud Krimmis wõi teistes lõuna-homiku kubermangudes, mis enam vähem kõik mulle nähtawalt koduks on saanud? Ei oh ei: „Üks paigake weel ilmas on”, „Seal Läänemere kalda peal”, „Kus põhja lahe kohiseb”, — Eestimaa „kus minu häll kord kiikus ja mu isadel” — on minu kodumaa!

Kallim kohake, kes sa oma pehmes põues ja armurikkal rinnal minu omaste põrmu peidad! Sa oled mu südame kümne köidiku ja saja sidemega enda külge köitnud, ehk küll sinust terwe põlwe, 33 aastat olen eemal elanud. Üks ainus kord selle pikka aja jooksul tundsin ka õnne, nimelt, kui kõiki takistusi wõites 25 aastase lahusolemise järele sind jälle waatama wõisin tulla, ja laew Suhumi rannalt liikuma hakkas — põhja poole, kodu poole! Sellekordse õnnetunde suurust ei suuda ma aga sõnadega seletada — waewalt siiski, kui inglid sõnu laenaksid. Mitte kunagi elus pole ma sarnast segamata, kõigist elumuredest täitsa waba, maisest ilmast hoopis väljaspool olewat magust õnne tundnud. Ma arwasin juba aimama kirjas töötatud õndsate hingede õnne kaugel hauatagusel kuldrannal . . . —

Päewa kolm merel ja maal sõites jõudsin Harkowi lähedusesse, kus kasesalgukest silmates (kaugemal lõunas kaski ei kaswa) nende kohinas juba kodumaa hingeõhku arwasin tundwat . . . Küll puhkes põues ka tume tunne, kuidas kaseokstega meie wanematele aastasaad were pärgi punuti, aga jälle kahisesid lehed, „kui lausuks salaja:” ära süüdista sõber meid! Tunneme isegi leina, et selle ilma suured isandad just meie oksid endi tooruse tööriistaks te-

gid. Nüüd oleme aga sedawõrt kangemaks kaswanud, et „saksa” sõrmed enam meid ei murra. — Rohkem ei kuulnud; kased kadusid kaugusesse. Kodumaalane, kuulata oma kaasikus paremine; kased jutustawad paljugi. —

Pea jõudsin nende laiusekraadidele, kus suwe-öödel eha, lahkel naerul ja särasilmil homikuni koidu kaenlas pidutseb. Ilutsesin minagi terwe öö waguni aknal, et paljude aastate järel eha-neid kaugelt põhjalast ööloori ääre alt jälle mulle naeratas . . . Harkowis tundsin su hingamist kaskede kahinas, Tuulas näen juba seda naeratust südaöö ehapunas, pea jõuangi su sülle kallim kodumaa!

Kui siis paar päewa hiljem Narowa seljataha jäi ja wagunisse, milles emakeel kõlas, kodumaa tuuleõhk tungis, tundus, nagu oleks kadunud wanemate waimud warjuriigist wastu tulnud, ära kadunud poega hellalt paitades — kodu saatma. —

Uusleht (nr. 264), 19. november 1915, lk. 2

Küll oli kodumaal 25 aastagi mõndagi muutunud: sünnikoht weremesse wajunud — mitmed teisedki kohad tundmataks tehtud; uus põlw [...] juurde tulnud ja palju wanu sõpru põrmu põue puhkama läinud: rahwa majandusline elujärg selle kõrwal, millega wõõrsil harjunud, õieti kehwapoolne, ja waimliselt näitas rõõmustawa edu kõrwal mõni asi hoopis tagasi olema pööranud. Sellegipärast oli siin kallim kodu; „Mu püham paik ja paradiis”, kus seekord ja hiljemal aastatel weel paar korda pikemalt wõisin wiibida. [...] ka kodumaa suurematest [...] Tallinnas ja 1912 Narwas) [...]

Mida raskemat pole ma elus ka kunagi tundnud, kui kodumaalt jälle lahkuda. Esimesel lahkumisel ei tundnud nooruse kergemeel suurt kahju, nüüd kannatas hing kahekordselt! „[...]!” sõnasid sõbrad, kuid: [...] tuulelt, miks ta puhub, miks [...] rändajalt, miks ta läheb. Igawene juut peab rändama, rändaja koidu ja hämariku armutundide maalt, kus isegi sood ja rabad toredast Kaukasiast enam meeldiwad, jälle lahkuma! Tunnen elawalt, et wõõra koha toredus nagu südamega wõõrasema, lapse südame külmaks jätab. Omaema, olgugi kehwa, kuiwatab lapse pisarad vähemast — jämedast riidest põlle nurgaga ja laps jääb rahule, tundes, et põlle nurgas truu ema süda tuksub . . . Pean sellegipärast emakese põllenurgast põgenema, nagu tuwikene sünnikoha kaljupraost jälle wälja lendama! Aga „Kui peaksin ma ialgi Weel seia jõudma tagasi” — wahest wiimase unelegi, siis mängumehed, kes kunagi minu põrmu paika juhtute: pörutage polkat, wirutage Wiru waltsi ja laske lahti, kõige rõõmsamad lood, et laps ometi kord wõõraema wõimu alt on wabaks saanud. Omaema põlle nurk — kodumaa kehwa muld — on siis lapse pisarad jäädawalt kuiwatanud! Nüüd aga jumalaga, kõige pealt isaõue waremed loojaminewa päikesega, mille kustuwad kiired minu esimest lahkumist meeldetuletawad, millal ka minu elu-õnne päike — jäädawalt looja läks! Jumalaga Linda linn pisarate järwega, jumalaga isade maa kõige sõprade ja walge suwe öödega — teadmata, kas rändaja teid enam näeb! —

Suurem jagu mulle tuntud asunikka peab Eesti kodumaad, keelt ja kirjandust ikka kalliks. Kahjuks leidub aga palju ka neid, iseäranes linnades, kes „suht-na” keelt ja kirjandust põlgavad — ülepea eestlased olla ei tahagi! Wõiksin sellest mõndagi kurwastawat kõnelda, aga et kirja sihist mitte liig kõrwale kalduda, toon paar lühedat näitust: Üks Eesti tütarlaps wastas minu sõbra jutu peale ikka Wene keeles. Sõbra küsimise peale: kas ta eestlane ei olegi? wastati, et seda ainult — tema wanemad olla!! Teine, alles hiljuti külast linna asunud maja perenaene, pahandas kurjasti ristiema üle, et see nõnda häbemata olnud ja linnas kokku juhtudes temaga awalikult uulitsal — Eesti keele kõneleda julgenud!!! —

Kui aga möödaläinud aastal Krimmi ja Kaukasia juubelipidudel, kus palju igasuguse waatega asunikka koos oli, ka ajakirjanikud kodumaa saadikutena asunikka terwitama tulid, ärkas tundmus, nagu oleksime need armsad tunnid otse Eestis wiibinud. Nii mõnegi külmema rinnus lõi nagu uus leek kodumaa ja emakeele kohta loitele neid kõrgemalt hindama hakka[te]s.

Uusleht (nr. 265), 20. november 1915, lk. 2

Üksikud sugusalgajad wärdjad kõrwale jättes keda igal pool, ka Eestiski leidub tahaksin ühes paljude asunikudlega tõendada: Majandusliselt on meie kodu küll kaugel lõuna rajal, aga hingeliselt tunneme kodulat põhjalas olema, kus meile ehk meie wanematele „koit kord hälli kullatas.” See koht seisab südames pühapileina au paigal, sellest räägime lastelastelegi. Kodumaa, sugurahwas, emakeel — kas suudawad werstatuhanded neile lahutust tuua, ehk aeg unustusesammast kududa? Neid pühama pärandusena üle kõige kalliks pidada, ilma et teisi rahwaid ja keeli tarwitseks põlata, on loomulik tunne, mida ükski wägi ei wõida ega kangemad keelu-kirjad kõida . . . See tunne tungib wälja isegi hauakiwide alt ja hoidjate hulga wahelt, ja elab rahwa rinnus põlwest põlwe edasi, elutormides elustawat jõudu andes — olgu mis rahwas tahes.

Peaks meid asunikka aga mõni taud tabama, sõda surmama ehk muu õnnetus maha murdma ja elukirjast enneaega kustutama, ärge siis kodumaalased palju just parastage ega ka liialt leinake. Ainult, kui jätkub, pillake üks pisar põrmusse, mis wahest ühe lilleseemnekese idanema meelitab. Lill kaswab; tuul kannab seemned laiali, toob terakese meie põrmu katwa kalmulegi, kus see jälle kaswama hakkab. Meie põrmust tärkawad teised lilled. Wiisat kumardusega üksteist terwitades waatawad nad minewiku mure- ja walupäewadele, nagu muistse aja unenäo peale tagasi ja jutustawad rõõmuwäriinal haua-öö sülest kerkiwa uuapäewa kuldsest koidust ja wõidust ja muust mida meie nõder mõistus nüüd weel aimatagi ei suuda. Juhtute kodumaalased aga enne meid eluwäljalt kaduma, eks siis aita meie samal wiisil teie haudade ehteks lillekuube kududa.

Kulda ega hõbedat pole mul kodumaale tuua, kuid saadan esiwanemate haudadele sellega lihtsast lilledest punutud pärjakese. Mis seal haudadel liikuwad

elavad lilled — suguwennad-õed meist lahkunud lastest ka tal laulavad — kadunud meie weel pole. Asunikka arwatakse üks wiiendik jagu (umbes 200 000) kõigest Eesti rahwast olema. Meie loeme suurel arwul Eesti aja ja muud kirjandust ja wõtame kodumaa käekäigust soojemalt osa, kui seal ehk arwatakse. Kirjanduse kaswamisega kaswab ka selle tarwitajate hulk. Ja kirjandus ongi tähtsam tegur, mis ühistunnet ja armusidet riigi laialises rajades kõwendab ja seniajani sugurahwale kadunud poegi ja tütreid koguda aitab. — Wilgu siis armsasti sõbrade silm — ehatäheke; kulda kauniste põhjataewa kaart sugurahwa lahke naeratus — ehapuna! Kõige südamelikum lõbusoow: Sugurahwas, saa lahti ja wabaks alkoholi orjusest! Nüüd on selleks parem wõimalus. „Talita kumi!”* kõlab aujärje kõrgusest. —

* Aramea keeles: Tõuse üles, väike tüdruk! — Jeesus Kristuse sõnad surnuks arvatud lapse elluäratamisel. (Piiblis Markuse 5:41) A. A.